

Погрешно признате сецесије

Раде Дробац

(Приказ књиге Јосепа Палауа Југословенска фатаморгана)

О аутору и делу

ЈОСЕП ПАЛАУ БЕЛЕТБО рођен је у Корнељи, код Барселоне, 1956. године, а умро је, после краће и тешке болести, у Барселони, почетком марта 1997. године. Политиколог, у шпанској и међународној јавности познат је као аналитичар међународних збивања, новинар и преводилац, а у нашој средини првенствено као неуморни борац за мир и људска права и као човек који је током рата у Хрватској и БиХ интензивно радио на прикупљању хуманитарне помоћи за све сукобљене стране. Један је од ретких угледних западних аналитичара који је током југословенске кризе имао разумевања за српску страну и њене аргументе, и отворено се за свој став борио против несразмерно бројнијих противника, свесно се излажући ризику оспоравања и изолације у својој средини и стручним међународним круговима.

Човек изузетно живог духа и огромне енергије Палау је од 1982. године био на бројним функцијама разних владиних и невладиних организација, а као личност изузетно предана миру и демократији веома је активан био у раду међународних организација које се баве миром у Европи. Управо због тога је био председник шпанског огранка Скупштине Хелсиншких грађана (*Helsinki Citizens Assambly*) све до своје смрти. Био је консултант при ОУН (у Комисији за омладину, Беч 1992), а као експерт за Источну Европу и Средоземље био је саветник шпанског института за спољну трговину (ICEX), представништва Савеза арапских држава у Мадриду, шпанске агенције за међународну сарадњу при Министарству иностраних послова и других институција и удружења. У периоду 1992–1996. године био је и стални сарадник разних новина и часописа, у којима је често писао о југословенској кризи. Аутор је и многих извештаја рађених за истраживачки кабинет Председништва шпанске владе (1994). Коаутор је и издавач књига *Мир у Европи* и *Бивша Југославија: од рата до мира*. Своју последњу књигу *Југословенска фатаморгана*, посвећену, како пише у поднаслову, Мохиканцима са Дунава (последњим Србима у Хрватској), завршио је средином 1996. године.

Чини се да је основни разлог писања те књиге била ауторова жеља да укаже САД и европским силама које су имале, и имају, одлучујући утицај на збивања на простору претходне Југославије на неопходност

обезбеђења заштите и опстанка преосталим Србима у Хрватској, оним из Сремско-барањске области. Дубоко предан демократији и миру, потресен судбином Срба у Хрватској и деградацијом демократских принципа Европе и Запада уопште у југословенском случају, Палау је покушао да објективно анализира поједине аспекте југословенске кризе и грешке међународне заједнице у ангажовању на том питању. Тај утисак критике начина посредовања међународне заједнице намеће се већ при првом погледу на књигу, јер је насловна страна, у ствари, чувена карикатура објављена 1908. године у француском листу „Le petit journal“, која представља три цара (аустроугарског и руског цара и турског султана) како међу собом цепају карту БиХ, која лежи под њима, док поднаслов књиге – „Посвећено Мохиканцима са Дунава“, указује на страх ауторов да и последњи Срби у Хрватској (у СБО) не доживе судбину индијанског племена Мохиканци, које је у борбама између Енглеза и Француза у Канади, на страни Енглеза, било истребљено, што аутор у свом предговору и објашњава.

Јохан Галтунг, писац предговора књиге, сматра да је за читаоца који познаје југословенску стварност књига веома користан резиме, такорећи поклон, који омогућава дубљу анализу догађаја, а за онога који зна мало, може да послужи као уводни текст. Он се такође пита, на основу Палауових објашњења: „Да ли је могуће да штампа, ТВ и радио нису открили те једноставне чињенице и учиниле их приступним сваком...“ и, анализирајући књигу и њен повод (југословенска криза) наглашава: „Исељавање Срба које су Хрвати чинили у току Другог светског рата и идеологија једне државе која се поново рађа са фашистичким симболима јесу чињенице. Не може се оставити на цедилу један народ коме се прети на такав начин, а да се при том не понуди нека друга алтернатива насилног рата“.

Сумирајући ту књигу, обима 150 страница, може се закључити да садржи више чињеница корисних за разумевање југословенске кризе, које је Палау бриљантном једноставношћу учинио приступачним и обичном читаоцу. Садржи и многе ауторове ставове и разматрања о Европи и САД, и о њиховим политикама на нашем и светском простору, али су можда највреднији ауторови погледи на мир и начин да се он постигне и одржи, и о демократији и развоју (везано и за југословенску кризу), што су теме којима се бавио већи део свог живота. Вредне су његове оцене глобалних стратешких питања садашњег света и занимљиве анализе појединих конкретних понашања међународних чинилаца на нашем тлу.

Књига је, стога, значајна као веома објективно сведочанство о југословенској кризи, посебно стога што оно долази са Запада, али и као апел међународној заједници да поштује принципе које је сама себи прописала и да, у њиховом духу, стварном заштитом, преосталим Србима у Хрватској (СБО) омогући о(п)станак и достојанствен живот у том сада једином делу Хрватске у којем чине већину. Управо су Палауове идеје о томе на који начин се то могло, и још увек може, учинити, можда и најзанимљивији део књиге.

У првих неколико поглавља књиге Палау даје основне одреднице односа између Срба и Хрвата у периоду заједничког живота у истој држави, али с неопходним враћањем у историју због разјашњења појединих историјских догађаја и њихових последица. Онима који су мање упућени у генезу српско-хрватских односа или који мање познају Балкан и претходну Југославију тај део може бити од велике користи за разумевање целокупне југословенске проблематике и за упознавање бројних, веома важних детаља везаних за међусобне односе народа на том простору, а посебно Хрвата и Срба. Читаоцима из наше земље многе наведене чињенице су познате, али је неспорно значајно да су наведене у делу западног аналитичара и да, стога, имају већи кредибилитет за шпанску и међународну јавност него да их је саопштио неко са ових простора, а посебно из наше земље. Међутим, тај део, поред генезе сукоба у СБО и шире, на простору претходне Југославије, садржи и неке аутентичне и храбре, за западни приступ неуобичајене, ставове Палауа о хрватском национализму (о којем се у међународној јавности ретко или никада не говори). Палау тако наглашава: „Суштина хрватског национализма је агресивност у односу на Србе који, ни у траговима, не садржи мултиетнички концепт. Срби са тог подручја нагомилавају у свом историјском памћењу довољно елемената који су неспојиви са тим национализмом. Томе треба додати осветничке и реваншистичке претње којима су Срби изложени услед тог неспутаног хрватског национализма, који уноси велики страх у готово сво српско становништво. Оно што многи посматрачи мисле је да је извесно да само неко чудо може да спречи последњи велики егзодус западних Срба према истоку. Да се оде, то је инстинктивна тежња локалних Срба. Завршиће тако што ће отићи, кажу забринуто многи Југословени. И боље је да оду, кажу готово отворено скоро сви Хрвати“. Анализирајући како се дотле дошло, Палау каже: „За многе који су заговарали суштину демократских вредности био је постигнут циљ, а то је спречавање по сваку цену стварања 'Велике Србије', што је израз који се ретко употребљава међу Србима, а којим се означавају жеље Срба да остану у истој држави. Али онда демократска свест не може да објасни (мада би то геополитика могла да објасни) зашто је безрезервно морала да да подршку 'Великој Хрватској'. Српска нација, која је прихватала мултинационалну Југославију као државу која их је све објединила, била је приморана да се подели на четири државе и да прихвати, противно својој вољи, границе које их раздвајају тамо где је, у суштини, постојао неки југословенски континуитет који их је спајао. Настала је радикална промена у геополитичком поретку на Балкану. Намножиле су се државе, границе, војске. Равнотежа снага која је неопходна у сваком геополитичком поретку може једино да се промени уз сагласност свих страна (консензусом) али ако неком штети, долази до рата у циљу наметања својих правила другој, оштећеној страни. Тако је то било у

историји европских ратова. Из тих разлога миротворна доктрина смишљена да избегне нове ратове на нашем континенту заговарала је да се границе не мењају једнострано. Српски отпор да прихвати нови поредак трајао је пет година и коштао их је готово једнодушном светском осудом, као и живљењем у великој материјалној и духовној беди. Стотине хиљада њих нису, чак ни онда када је све било изгубљено за њих, прихватили међународни диктат против 'Велике Србије', желећи пре да побегну на исток, у Србију и Црну Гору. Упоредо са тим, подмукло, без противљења међународне заједнице, ради се на признавању 'Велике Хрватске', искључиво етноцентричке државе, изграђене на рушевинама српско-хрватске многонационалности, коју је бивша Југославија желела да гарантује. Осим тога, Хрватска проширује своју моћ, признати утицај и своју војску, као и своју валуту, на добар део територија БиХ. У суштини присуствујемо поновном издању НДХ која је функционисала у периоду од 1941–1945. године као протекторат Трећег рајха. Међународна светска јавност не би смела себи да дозволи једну *Kroaten Serbenfrei* (Хрватску без Срба), директног наследника концепта *Deutschland Judenfrei* (Немачке без Јевреја)“.

Разматрајући и у том контексту стварни садржај мисије УНТАЕС, на челу са генералом Жаком Клајном, Палау истиче...“ успешна мисија УНТАЕС... има симболичке и политичке последице које умногоме превазилазе објективну димензију територије Источне Славоније, Западног Срема и Барање, чија површина једва да захвата 3.000 km² или њено стварно становништво које, будући да је тешко тачно одредити без новог пописа становништва, изгледа да се креће око 150.000. Изазов се састоји у томе да ова подручја буду под политичком и легалном контролом Хрватске а да при том не изгубе своје становништво и српски идентитет“. Анализирајући колико је реално остваривање тако амбициозног задатка, Палау истиче: „Задатак није лак, што се може проценити читањем хрватске штампе која и даље квалификује СБО као окупирано подручје, игноришући чињеницу да су сви чланови локалних српских снага рођени на том подручју“.

О својим настојањима и циљевима књиге Палау каже: „Циљ овог рада је да објасни све разлоге који се удружују да отежају заједнички живот Срба и Хрвата, преко потребан за стицање поверења Европе и међународне заједнице. Са ових страница, исписаних у духу пацифистичких европских убеђења, желимо да међународна заједница, а нарочито Европска унија, учине додатне напоре да се обезбеди да се подручја на северозападу Хрватске претворе у вишеетничке заштићене територије“.

Палау даје детаљан историјски и демографски развој ситуације у СБО, уз конкретне податке и документа. У том делу је можда најинтересантније његово мишљење о етничкој групи Југословена и њиховом месту у разбијању претходне Југославије: „У сваком случају, треба трезвено размислити, да у тренутку када је прихваћен раскид Хрватске

са Југославијом, самозвани Југословени (били то Срби или не) нису били на страни хрватских сепаратиста“. У наставку Палау хронолошки објашњава настанак крајина и разлоге сукоба на том простору. Ради се о делу књиге веома корисном за стране читаоце, али углавном познатом нашем јавном мњењу. Можда су ту најинтересантније анализе хрватске националне идеје и идеје југословенства. Међутим, за наше јавно мњење можда је интересантан његов следећи став: „Са европског и међународног становишта југословенска идеја је претходила интеграционим правцима који су се затим развијали у последњим декадама, али је можда била и преурањена, постајући тако, сама по себи, неизводљива“. Сумирајући то питање, Палау закључује: „Хрватски политички врх никада није у потпуности прихватио југословенску државу као коначно политичко решење, већ као једну фазу од многих које се појављују у њиховој дугој борби за изградњу своје сопствене државе, што је и био њихов прави национални циљ“.

У одељку „Други светски рат, фашизам и геноцид“ аутор се, у суштини, бави злочинима НДХ против Срба у Другом светском рату, очигледно сматрајући тај период изузетно значајним и за ово време, улазећи отворено и у полемику око броја стварних жртава, као и око улоге Католичке цркве. Најважнији је, можда, крај тог поглавља, у којем Палау наглашава: „Срби нису уживали исту моралну компензацију као и Јевреји који су своје властито уништење подигли на универзални ниво. Исто као што је Немачка тражила званични опроштај од Израела, Пољске и Светске јеврејске заједнице, неко их Хрватске, Немачке или Ватикана могао је да изрази јавно покајање пред Србима. Можда би једна морална рехабилитација те врсте помогла да се смањи ниво емоционалног набоја 1991. године. Западни Срби изразили су у периоду између 1991. и 1995. године политичку тврдоглавост и издржљивост која је наилазила на одбојност у целом свету. Али мало се обраћала пажња на то да сви народи који су претрпели геноцид или озбиљне историјске неправде које су још увек у живом сећању, развијају грубо и неприступачно понашање у односу на остале. То је очигледан случај са Израелцима, Курдима и Јерменима: у извесном смислу и са Ирцима: можда ће се Палестинци и Либанци убрзо прикључити том списку“.

Претходна Југославија, комунизам и национализми

У наставку Палау третира теоретска и практична питања унутрашњег уређења претходне Југославије и идеолошких и практичних аспеката вишенационалног заједништва, узроке сукоба и мешање страних чинилаца. Анализирајући „братство и јединство“ и „југословенски федерализам“ и тражећи и у њима узроке распада СФРЈ, полазећи од сопствених ставова о грађанском друштву, аутор не без разлога каже: „Југословенски федерализам био је веома опрезан у третирању националних питања, али није био демократски, занемаривао је и обезвређивао појединца. Равнотежа међу нацијама без давања одговарају-

ће самосталности грађанском друштву, као и неразвијање креативне иницијативе личности, завршило се свођењем на надструктуралну расподелу моћи између националних врхова“. Развијајући даље исту тему, Палау износи: „Фамозно самоуправљање никада није било ништа више од преношења економских одлука центра према републичким структурама, а да тиме није промењен у суштини државни бирократски карактер истих, јер се није подстицала постепена либерализација у привреди, већ је створено шест комунистичких центара (касније их је било осам) уместо једног. Центри моћи су се све више учвршћивали у свакој од република и аутономних покрајина; сваки од њих располагао је својим властитим системом интереса, својом сопственом инертном динамиком, који су почели међусобно да се такмиче, тако да је на крају ослабила моћ федералне државе“. Настављајући да објашњава узроке распада СФРЈ, Палау истиче: „Може се схватити да је у ствари овај сукоб, који достиже врхунац у распаду СФРЈ, расправа националних врхова о расподели утицајних сфера, заједничко наслеђе једног титоистичког система“.

Шпекулишући о томе да ли је постојала могућност да се расплет унутрашње кризе реши на други начин, Палау тврди: „Одмах после смрти маршала Тита узроци описани у претходном поглављу толико су узели маха да је 1990. г. дошло до једне безизлазне ситуације. У суштини, предложени југословенски пројекти за настављање титоизма су били сувише слаби, као што је то била и моћ федерације, која је веома ослабила у односу на републичке власти и власти аутономних покрајина. Једини могући југословенски пројекат био би један демократски пројекат, који би ставио нагласак на једнакост свих грађана у Савезној Републици, почев од развијања индивидуалних грађанских права и слобода, до конституисања правне државе“. Анализирајући даље своју тезу у контексту актуелних европских процеса, Палау објашњава: „Југословенски демократски пројекат подудара се уосталом и теоријски са преовлађујућим вредностима у Европи, после завршетка хладног рата и неуспеха међународног комунизма. У суштини, стварање једне наднационалне политике која се базира на демократској пракси, другим речима, ширење демократије без граница, изгледало је да су били неприкосновени и незадрживи наследници хладног рата у Европи. Могло се помислити да је Југославија, као многоетничка, вишенационална, вишејезичка и вишерелигијска земља била претеча европској утопији која се управо стварала. Међутим, такво гледиште испало је наивно јер вишенационални југословенски комунизам није био праћен и вишенационалном југословенски оријентисаном демократијом већ заосталим национализмом искључивог и разбијачког карактера. И оно што је још горе, Европа није показала борбеност у одбрани свог сопственог модела, није покушавала да усмери југословенске народе на заједнички демократски пут. Претпоставимо овде да је у крајњој инстанци Европа саму себе издала у односу на југословенску кризу. Нико није сумњао да је Европа пала на југословенском примеру, иако су различита мишљења о тачном одређивању часа када се тај неуспех

догодио. Ма колико тешко и ужасно то било за политички понос Европе, не постоји нека друга истина осим ове у којој је Европа изгубила због издаје својих сопствених интереса, помажући тако разбијање Југославије“.

Разматрајући у даљем тексту национализам као појаву и његове импликације на југословенски случај, Палау износи следеће тезе: „Нема невиних у тој опакој игри националистичког препорода. Сви пројекти се праве на искључив начин и на штету осталих, без прављења икаквих уступака који носе одговорност, што даље од критеријума солидарности. Српски национализам био је прозван као први због свог централног положаја и највеће бројности овог народа. Међутим, српски национализам није и први национализам који се испољио. Јавља се тек после Титове смрти, и то као реакција на национализме осталих народа, и развија се упоредо са национализмима свих осталих“. У том делу, након тврдње да су и Срби делимично допринели слабљењу Југославије и да се нису довољно борили за њен опстанак, Палау наводи: „Насупрот њима, Словенци, Хрвати и Албанци (и нешто касније муслимани) већ су имали изражену своју разбијачку, веома чврсту и промишљену стратегију, која је била усаглашена и сугерисана споља, уз међународну подршку и гаранције“. За српски национализам Палау још тврди: „Српски национализам са краја 80-тих окарактерисан је као експанзионистички и доминантан, проглашаван је пред целим светом као неки нови фашизам, који има улогу да из основа дестабилизује мирно усаглашавање. Таква сатанизација била је перфидно изведена пропаганда чији је циљ био да се заташкају, плувањем на Србе, сецесионистичке операције њихових противника“. Мало даље, Палау истиче: „Пошто се нашао у дискриминисаној позицији његов основни мотив није био да остале потчини себи већ да повећа обим своје власти над оним што се сматрало неправичном поделом и сходно томе штетном по Србе, која је настала још за време Тита“. Образлажући постављање међународних чинилаца према том комплексу проблема и њихову подршку сецесионистима, на основу погрешне претпоставке да СФРЈ иде ка свом ишчезавању, Палау наглашава: „Рецимо да ово задње није остварено и ако се желела пред собом имати једна визија заједничког југословенског проблема требало је схватити да су српски захтеви били у складу са важећим федералним моделима у државама чије је конституисање било признато у свету (САД, Немачка, Швајцарска, Аустрија). Већ у тој тачки информације које су се шириле Европом одговарале су интересима само једне стране, тенденциозност која се затим претворила у епидемију, али не и у праведну објективност“.

Закључујући разматрање унутрашњих чинилаца југословенског сукоба Палау износи: „Преломни тренутак, када је одлучено да се неповратно разбије Југославија, био је напуштање избора на савезном нивоу, док су се у међувремену одржавали демократски избори одвојено у свакој републици. Тако су се републике легитимисале као демократске али не и као савезне конституанте. Демократија је поистовећена са

сепаратистичком диференцијацијом сваке националне групације понаособ, а не са југословенском солидарношћу, претварајући Југословене у противнике, уместо у грађане са подједнаким правом на демократију“.

Аутор је дубоко уверен да ти унутрашњи сукоби не би имали тако катастрофалне последице да није било страног мешања: „Ако унутрашњи фактори објашњавају стварање кризе, без међународних фактора она не би достигла тако застрашујуће размере које смо упознали. Међународни утицај био је одлучујући у претварању борбе за унутрашњу власт у борбу за суверенитете. Рат је на крају постао рат за границе са циљем да се одреди територија суверенитета који се затим једнострано проглашава. Зато су међународна признања била одлучујућа, далеко од онога што су Срби предвиђали, и веома близу ономе што су остали прорачунали“.

Анализирајући страно мешање, аутор оптужује: „Подршка коју је дао Запад, на првом месту Немачка, повлачећи за собом ЕУ, а затим и САД, антијугословенским сепаратистима, била је катастрофална одлука која је обешчастила наводне победнике хладног рата. Одвела је у рат југословенске народе, а могао је да се избегне да је међународни притисак инсистирао на очувању заједничких југословенских граница и да је чврсто и кохерентно водио све југословенске стране да преговарају и склопе споразуме. Запад није био одговоран за расправе и политичку празину која је настала у Југославији негде око 1990. г. али јесте за то да је ова расправа прерасла у рат за границе, типично сецесионистичке ратове... У суштини, мешање Запада у југословенски проблем, засновано на дискриминаторним признањима народа нема пред собом неку перспективу у будућности већ обнавља прошлост по инерцији, застарели носталгични менталитет империја који је владао у прошлом веку. Тако великом уделу Запада у стварању југословенске катастрофе требаће деценије док се не призна историјска истина“.

Указујући на конкретне носиоце ретроградних европских процеса (пангерманизам, Мител Европа, Аустроугарска империја, милитантно исповедање католичке вере и њена експанзија на штету пропалог комунизма од стране Ватикана), Палау пише: „Након пада Берлинског зида 1989. г. антијугословенски притисак, координиран са обе стране Немачке и Ватикана, постаје отворен и директан, и удружује се са најконзервативнијим групама средњоевропског демохришћанског покрета и реваншистичким и носталгичним круговима бивше бечке империје“.

Разматрајући отцепљење Словеније и Хрватске и начин на који је оно представљено у Немачкој, Палау наглашава: „Самоопредељење немачког народа било је демократско јер су границе заиста биле вештачке а уједињавало је један народ а да при том никоме није нанета штета. То није био случај са отцепљењем Словеније и Хрватске јер нису били потлачени народи, из разлога што су располагали веома високим нивоом самосталног апарата у оквиру Југославије; њихов сепаратизам тражио је да се међу народима поставе нове баријере

унутар братских европских народа; нису тражили еманципацију, већ повластице на штету осталих; остварили су агресивно своје циљеве и против основних права других народа који су се држали заједно као што су и пре били. Подржавањем тог лажног словеначког и хрватског самоопредељења Немачка је с презиром узвратила великодушност европског континента који је безрезервно подржао њихово уједињење“.

Неки основни принципи међународног права

У том делу Палау се труди да одреди теоретски оквир својим ставовима у погледу југословенске кризе и начина на који је на њу утицала међународна заједница. Говорећи о тајној одлуци водећих сила да републичке границе претворе у државне, Палау истиче: „Та непредвиђена међународна одлука и у извесном смислу тајна у тренутку њеног усвајања, касније се испоставило да је веома солидна и чврста, јер свака основна акција која је потицала из тзв. међународне заједнице у југословенским сукобима до 1996. г. није имала другу заједничку идеју сем да свим средствима наметне нове границе, спречавајући њихову било какву исправку. Ратови у Хрватској и БиХ били су потребни за наметање такве одлуке, побеђујући тако отпор оштећених српских заједница пошто су морале прихватити оно што нису могли сматрати ничим другим до атаком на њихова законска права и на њихову сопствену сигурност.“

Када се ради о међународним правним оквирима тог питања, Палау наводи: „Конвенција из Монтевидеа из 1933. г. успоставила је критеријуме за признавање нових држава који су засновани на давању предности континуитету који је већ постојао, и на захтеву да нови кандидати докажу постојање унутрашњег и спољашњег консензуса, као и стварну контролу над својом територијом. Ови критеријуми нису били комплетни ни у једној од југословенских република“.

О самоопредељењу и носиоцима суверенитета Палау каже: „Означавањем српске стране као агресора југословенске републике су обично биле представљене као да су већ биле суверене пре проглашења њихове независности и као да је та независност на најприроднији начин обухватала целокупност територија сваке од њих... У југословенском концепту народи су били испред република, и оснивачки критеријум суверенитета првенствено је падао на њих. Довољно је само подсетити да је прва Југославија била дефинисана као Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца (а не Србија, Хрватска и Словенија)“. У вези с тим, Палау се позива и на устав из 1974. године: „Устав из 1974. г. уводи доста конфедералних елемената али задржава федерацију. Он је намерно двосмислен када дефинише питање југословенског суверенитета. Ипак једним пажљивим читањем тог устава, као и претходних уставних текстова (оних након 1945. г.) може се сасвим тврдити следеће: под један – суверенитет се приписује концепту суверених народа: под два – републике и покрајине су федералне јединице а не простори суверенитета...“ Уводећи у ту

дискусију и ЈНА, аутор наглашава: „Војно питање обавезивало је да би образовање нових суверенитета смело да буде само резултат усаглашавања... ЈНА због свог устројства и димензија није тамо била случајно, нити је била случајно, нити је била некакав страни чинилац за повезивање, кога је требало заменити, што се несхватљиво лакомислено желело учинити средином 1991. г. у једној од јаких пропагандистичких кампања које су имале успеха у западној штампи. ЈНА није била неко страно тело које би тек тако могло да нестане само због декларација о независности неких република. ЈНА је била одлучујући, ако не и централни фактор за поновно оснивање Југославије 1944. године“. У закључку расправе о тим питањима Палау поставља и једноставно питање: „Намеће се једно веома просто питање, на које нико никада није дао одговор. Ако се спољне границе промене, зашто се не би могле променити и унутрашње?“

Разбијање СФР Југославије

У неколико наредних поглавља Палау исцрпно наводи хронологију догађаја и корене сукоба зараћених југословенских народа, објашњавајући и термине који су у пропагандном рату против Срба често коришћени а за које мало ко у иностранству зна како су настали и шта значе (Бошњаци и слично). Аутор сматра да је кривица за настале догађаје више на страни оних који су први прогласили своје етноцентричке концепте и изазвали рат због неприхватања интереса других. То су сигурно детаљи који су добро познати нашој јавности, али је занимљиво Палауово виђење због чега је признавање сецесија од стране ЕУ и САД било погрешно: „Због потврђивања једностраног развоја догађаја и због удаљавања од глобалног решења; због признавања једнонационалних држава, при чему се прешло преко очитог етничког чишћења Срба из Хрватске. Због отежавања преговора о БиХ у Лисабону под вођством Кутиљера; што је чином признања Европска унија отворено противуречила веома јасној поруци генералног секретара ОУН де Куелара (веома мало цитираној у медијима и скоро заборављеној), од 10. децембра 1991. г., министру иностраних послова Немачке Геншеру, у коме се противи једностраним и појединачним признањима и заговара да то буде у оквиру глобалног споразума“.

Палау у том делу разбија и заблуду која није изречена, али је дубоко присутна у пропагандном рату у БиХ: „Друга погрешна процена је сматрати да је Босна у основи муслиманска; ову последњу грешку у процени, наивну или можда намерну, и даље несхватљиво чини велики број посматрача у свету, укључујући ту и Исламску конференцију, која званично представља десетину држава.“ Доследно се трудећи да разбије што већи број таквих заблуда, у вези с ратом у БиХ и српском агресијом, каже: „Све у свему, у мањој или већој мери, прављене су у сукобима све могуће комбинације: Срби против Хрвата, Срби против муслимана,

муслимани против муслимана, Хрвати против муслимана, српско-хрватски савез против муслимана, хрватско-муслимански савез против Срба, српско-муслимански споразуми“.

Расплет

У том делу Палау анализира догађаје од тренутка када су САД преузеле директно вођење југословенске кризе и одредиле њен ток. О томе каже: „Вашингтон није желео, сматрајући да је Европа одговорна за избијање рата, да Европа буде та која ће створити мир.“ Стога су САД реорганизовале антисрпски фронт Хрвата и муслимана, дале логистичку подршку и наоружале српске противнике, подстицале политичке и војне акције својих савезника и интензивно радиле на уништавању духа солидарности међу Србима, а све се то завршило бомбардовањем њихових положаја, чиме су најзад задовољили и муслимане, своје прве савезнике, који су то тражили од почетка рата. О томе Палау каже: „Све говори да су ваздушни напади НАТО-а били унапред смишљени... нису могли да буду непредвидљива, чисто емотивна реакција што доводи у сумњу формални повод за њихово лансирање. Масакр (четврти по реду) на сарајевској пијаци 29. августа и муњевито оптуживање српске стране за тај чин, као и непосредни почетак НАТО-ових репресалија, за шта су морали од раније да буду спремни, изазива питања и неверице о могућем испланираном савезништву...“ Сумирајући цео тај период, Палау наводи: „Највећи губитници су Срби из Хрватске. Против њих се стекао читав низ фактора и нагомиланих међународних фрустрација, што је помогло стварању коначног сценарија 1995. г. Негде у то доба Мохиканци са Дунава нашли су се веома близу свог истребљења“.

Након дела посвећеног медијским манипулацијама, којих има и у нашим средствима јавног информисања, Палау цитира Јохана Галтунга, који наводи разлоге за антисрпску хистерију: „... разлози за атисрпско понашање су дубоки и веома јасни: Срби имају другачије писмо (ћирилицу уместо латинице); исповедају другачије хришћанство (православље уместо католичанства); били су побеђени од погрешног непријатеља (турског а не аустријског); лоцирани су на погрешном месту (на истоку а не на западу); ставили су се између осовине Берлин – Анкара – Багдад; супротставили су се аустријској анексији (не поштујући цивилизацијска обележја); и чак су и пуцали на аустријског престолонаследника; тако су и изазвали светски рат и пропадање Хабзбуршке монархије; исто као и Руси, побили су нацистичке агресоре (уместо да су сарађивали са њима, као што су урадили Словенци, Хрвати и многи муслимани); на крају, њихов главни град био је у једној комунистичкој земљи... Шта се друго може очекивати од једне нације у којој је све наопачке?“

Анализирајући понашање Запада у југословенској кризи Палау даје и нека нова могућа објашњења: „У суштини ради се о комплексу супериорности; он указује да се решења за Босну налазе на Западу који располаже рецептима за било који део света“. И иде и даље: „У ствари ради се о неоколонијалном и неоимперијалном начину размишљања који захтевају од развијеног света одговорност и успостављање реда и завођење демократије силом. Извозити демократију је стара идеја“. Разрађујући своје ставове, наглашава: „Неки нису желели да виде да се поновно муслиманско освајање БиХ неће састојати у успостављању некакве многонационалности већ у етничком чишћењу у обрнутом смеру. Једино што је могло да иде у прилог многонационалности у БиХ јесу узајамна толеранција и поштовање, вредности које подразумевају слогу и помирење“. Дубоки пацифиста, Палау тврди: „Ништа племенито се не може очекивати од рата, чак ни у најдобронамернијој замисливој претпоставци праведног рата. Може бити неизбежан у одређеним случајевима, али никада није пожељан“.

Последњи део књиге посвећен је Палауовим теоријама о изградњи европске међународне безбедности и садржи много интересантних закључака, који ипак спадају у теоретске расправе. Та питања обавезно укључују и проблеме националних мањина, јер су могући детонатор евентуалних будућих криза у Европи. Палау о томе каже: „Сложено питање националних мањина има само један начин третирања који не би изазвао погоршање и активирање експлозивног набоја. Ради се најпре о томе да се посматра са демократског аспекта у којем би право на сопствени језик, исто као и друга културна права било саставни део слободног опредељења појединца у складном грађанском друштву. Државни диктат, у било ком смислу, покушава да одржи конфронтацију. Када се претвори у питање државне власти, проблем мањина постаје сложенији него када се третира у оквиру грађанских права... Узети учешће у питањима национализма и етничких сукоба представља политику која даје лоше резултате јер ако се подржава један национализам против другог оживљавају се оба. Демократски облик за савлађивање нежељеног национализма није у подржавању опречног национализма, већ у ширењу интегративних пројеката који ће га онемогућити у деловању и самим тим разбити“. Своје завршно разматрање Палау закључује: „У оваквом контексту Мохиканци са Дунава могли би бити боље заштитени“.

Књига *Југословенска фатаморгана* је изузетно занимљива. Садржи много ауторових оригиналних и мало коришћених идеја и ставова, а тезе су образложене на веома приступачан начин. Цео рад одише објективношћу, стручношћу и аргументима, принципима које је Палау изузетно поштовао. Својом логиком и кохерентношћу, књига је важан допринос објективном и комплексном разматрању југословенске кризе, па ће због тога, сигурно, имати одређен одјек међу аналитичарима и у јавности Запада.